

Årsaker til konflikter i og rundt Cape-kolonien

Innholdsfortegnelse:

Innledning.....	2
Cape kolonien.....	3
Oppgjør med VOC.....	4
Det store trekket.....	5
Innlandet.....	7
Syv årsaker til krig	8
Konklusjon.....	10
Kilder.....	12

Innledning:

I denne oppgaven skal jeg drøfte årsaker til konflikter i Cape-kolonien fra 1652 fram til 1850 sett i lyset av artikkelen til Gleditsch; "Årsaker til Krig (2011)". Ved å gjøre dette vil jeg prøve og svare på problemstillingen; er det noen faktorer i Gleditsch sin artikkel som gikk igjen i de konfliktene man hadde mellom folkegrupper i Cape kolonien mellom 1652 og 1850?

Gleditsch skriver om syv faktorer i krig og fred i denne artikkelen. Jeg vil overføre disse til utvalgte konflikter som skjedde i Cape-kolonien fram til 1850. Der vil jeg framheve tre faser som jeg synes er med på forklare årsaksforløpet.

Først var det europeernes inntog der khoikoiene, som representerte de nærmeste innfødte afrikanske stammene, måtte vike for et nytt ressurskrevende folkeslag. Deretter ble det mer intern politisk kamp blant europeerne mellom de gamle kolonistene av hovedsakelig nederlandsk avstamning og engelskmennene. Til slutt vil jeg skrive om hvordan den stadige ekspansjonen inn i innlandet av Afrika førte til konflikter med andre folkeslag som xhosaene.

Som svar på problemstillingen ser man at det er mange årsaker og at det ofte er en blanding av forskjellige årsaksmønster. Jeg mener likevel geografi og ressursmangel og kulturelle forskjeller i form av at hvite så ned på svarte og blant annet holdt slaver var utslagsgivende. Europeerne forsynte seg grovt av landet på bekostning av de svarte innfødte. Da engelskmennene tok over Cape kolonien i 1806 ser vi også at kapitalismen fører til mer konkurranse internt blant europeerne og at det er hovedsakelig engelskmennene som vinner. Dette fører til at mange av de eldre kolonistene med nederlandske aner må lenger inn i landet for å skaffe seg ressurser. Dette fører også til at det blir store klasseskiller internt mellom kolonistene som igjen fører til konflikt.

Cape kolonien

Jeg vil begynne fokuset fra 1652 da de første europeerne slo seg ned i det som senere vil bli kalt Cape Town. Da de første europeerne kom til sør-tuppen av Afrika ble ofte området beskrevet som tomt. Men det stemmer ikke. Området var allerede bosett av khoikhoi-folket som baserte seg på buskap, og san-folket som baserte seg på jakt, fangst og sanking. Lenger nord holdt xhosaene til. De skilte seg ut fra khoikhoiene og san-folket ved at de pratet bantu. Et språk som hadde sitt utspring i sentral Afrika. I tillegg til buskap holdt de også på med jordbruk og bergdrift.¹

Landet Sør-Afrika som vi kjenner det i dag ble ikke stiftet før 1910. Derfor blir det hovedsakelig Cape kolonien som blir mitt utgangspunkt. Den ble stiftet i 1652 av VOC som en forsyningsstasjon for skipene som skulle til Asia. Det var ikke intensjonen til VOC å lage en koloni med stort areal, men det skjedde nærmest automatisk. De menneskene som bodde der trengte å livnære seg og store barnekull var vanlig. Samtidig kom det stadig flere nybyggere fra Europa der blant annet Nance-ediktet sørget for at mange franske hugenotter flyktet til Sør Afrika. Likevel var hovedandelen av mennesker i kolonien nederlandske og andre nasjonaliteter ble kjapt assimilert med den nederlandske.² Videre var de fleste som flyttet til kolonien i de første årene bønder og derfor ble også de første kolonistene kalt boere av det nederlandske ordet for bonde (senere ble dette navn på folk med vanligvis nederlandsk avstamning som førte krig mot britene på sent på 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet i boerkrigene). Arbeidskraften var gjerne slaver som også innebærer at kulturen godtok at folk kunne eie andre folk.

De tidlige kampene mot khoikoiene var mest basert på raid der man stjal kveget eller tok fanger som man satte i arbeid på gårdene. Khoikoiene gjorde også mange raid mot de hvite, men med økonomisk hjelp fra VOC klarte de hvite og etablere faste kommandoer som kjapt førte til at vektskålen tippet de hvites vei.³

¹ Warden 2007:8

² Warden 2007:10

³ Warden 2007:11

Med andre ord så ble resultatet av denne store økningen av folk et stort press på naturressursene og med det utvidelse av kolonien på bekostning av de innfødte som allerede bodde der.

Det var særlig khoikoiene som førte motstand, men måtte overgi seg etter harde offensiver fra europeerne. Mest sannsynlig var desentraliserte styreformer og underlegne våpen en medvirkende årsak til at de ble degradert til en tributstatus for europeerne. Mange tok jobber for de hvite og jobbet sammen med slaver på markene og ble med det symbolet på en slagen stamme.⁴

Jeg vil også nevne litt om den holdingen de hvite hadde med tanke på andre raser. De så på den kristne hvite mann som naturlig øverst i hierarkiet og godtok slaveri. En slags sosial darwinisme med andre ord. De var også veldig opptatt av at folk som ikke var hvite skulle kjenne sin plass og folk med foreldre av forskjellige raser måtte gå med et eget pass som sa at de var ”bastaard hottentot”.⁵

Jeg ser på konfliktene med khoikoiene som umiddelbart en kamp om ressurser. Men det ligger mer bak. For eksempel var det flere kulturelle forskjeller, der europeerne så på seg selv som en overlegen rase i motsetning til de svarte innfødte. Dette kan man se på at mange holdt slaver og at barn med blandingsblod måtte gå med egne pass ”Bastaard Hottentot”. Dette kan ha ført til at de så det som sin rett å ta over landet til ”villmennene”. Vi kan selvfølgelig også se de geografiske faktorene her da Khoikoiene var det folkeslaget som levde nærmest europeerne. Selv om kampene mot khoikhoiene preget hele VOC-regimet, så var nok kampene overbevisende for europeerne med tanke på overlegenhet i våpen, som kan ha hatt en medvirkning på senere konflikter.

Oppgjør med VOC

VOC var et monopolistisk firma som hadde en ekstremt tungvinn struktur. Av og til kunne det gå flere måneder mellom hver skip og med det følte folk at de ikke fikk noe igjen for slitet de gjorde og sammen med andre regler som gjorde det tungvint å leve under styret til VOC.

⁴ Warden 2007:11

⁵ Warden 2007:11

Derfor var det tilfeller lengst øst i kolonien at noen samfunn hevdet sin uavhengighet.⁶ Samtidig, etter at de opprinnelige kampene med khoikoiene var over, kom det et opprør. Dette var i hovedsak khoikhoier innlemmet i det hvite systemet som arbeidere og ble med det en klassekamp. Begge disse grupperingene gjorde opprør og skapte stor turbulens innad i kolonien. Khoikhoiene hadde ved å alliere seg med xhosa-stammer i regionen blitt mer slagkraftige. Men med en ammunisjons embargo fikk VOC roet ned de hvite og etter hvert slo de også ned opprøret fra khoikhoiene.⁷

Her ser man en klar tendens til at det er økonomiske motiver som står bak. Men også historie med tanke på khoikhoiene som vil ha hevn fra tidligere nederlag. Men hovedargumentet mitt i denne konflikten er at man ser fremtoningen av flere økonomiske samfunnsklasser i kolonien og at det er de nederst på i hierarkiet som prøver å gjøre opprør mot makteliten. Det var ikke lenger en krig der de hvite drev khoikhoiene lenger inn i landet, men heller et opprør.⁸

Da ser man i dette tilfellet at maktsenteret var for langt vekk til å utøve særlig kontroll over kolonien og at dermed geografiske faktorer ble avgjørende for et opprør. Likevel var avhengigheten av ammunisjon for stor til at de kunne holde ut.

I sum ser man hvordan VOC hadde begynt å miste kontrollen og at det var nye ordninger som måtte iverksettes.

Det store trekket

Ved århundreskiftet overtok Storbritannia Cape kolonien som et resultat av Napoleonskrigene. Dette førte til interne stridigheter mellom de med europeisk avstamning. Selv om britene prøvde å blidgjøre folk i kolonien ved å først slå ned på xhosa-stammene i innlandet skulle overtagelsen få større problemer. Britene ville nemlig få ned kostnadene på kolonien og få den til å være økonomisk uavhengig. Derfor ble det satset lite på utvidelse den første perioden under engelsk kontroll, men heller fokusert på en omveltning i landbruksstrukturen. Det ble etablert større gods som produserte blant annet merinoull som var svært ettertraktet i Europa. Land ble kjøpt opp og mange av boerne kunne ikke betjene lån ettersom de ble utkonkurrert av de større godsene. Derfor var det mange hvite som måtte ta

⁷ Warden 2007:12

⁸ Warden 2007:12

seg arbeid på de store godsene som gjetere, og da britene avskaffet slaveriet ut i 1828 førte det til misnøye blant mange hvite da de som kristne hvite skulle bli satt på lik fot som de svarte. Det var en uholdbar tankegang, derfor var det mange som protesterte høylytt.⁹

I det store og det hele førte dette til "the great trek" der over 15000 boere vandret ut fra cape kolonien og lengre inn i landet. Det var ikke bare for å slippe unna innflytelsen til britene, men noen ville også utvide kolonien og satset på å spekulere i land som hadde blitt mer verdifullt med tanke på ullproduksjon. Mange antok nemlig at den britisk kronen ville følge etter, så mange av disse så på seg selv som lojale undersåtter. Men lederen for bevegelsen er blitt betegnet som en som flyktet for å slippe unna sine kreditorer. Videre var ikke alle like rasistisk motivert siden det oppstod flere eksempler på handel mellom xhosastammene og de hvite "trekkerne".¹⁰

"Trekkerne" dannet etter hvert nye stater som Natal, Transvaal og Orange Free staten lengre inn i Sør Afrika.. Britene var redde for å skape konflikt med sotho folket og lot disse statene få være i fred i bytte mot at de holdt seg nøytrale i konflikten med sothoene. I realiteten var disse statene svært avhengig av Cape kolonien med tanke på våpen og ammunisjon.¹¹ Natal ble i 1848 annektert av britene med den bakgrunn at det ble var tegn til at de hvite der fortsatt brukte slaver.¹² Men det var også fordi britene følte at monopolet med tanke på at de kunne gjøre handel med andre europeiske makter.

I denne konflikten ser man at ikke er snakk om konflikt der partene kriger, men det er likevel klart at det er snakk om folk som tapte den økonomiske kampen i den opprinnelige kolonien og måtte med det søke lykken lengre inn i regionen. Videre ser man at de unngikk de store mennesketapene fordi det var mulig for den ene parten og dra. Tidligere har jeg skrevet at det var vanlig med store barnekull i kolonien. I artikkelen skriver Gleditsch om at store ungdomsbølger vil øke mengden politisk vold og at det ofte er den ujevne fordelingen av goder de protesterer mot. Det jeg vil fram til er at om ikke vold, så var det hvert fall mange

⁹ Warden 2007:13-14

¹⁰ Warden 2007:15

¹¹ Warden 2007:19

¹² Warden 2007:20

unge menn uten jobb. Heldigvis var det en mulighet å trekke lenger inn i landet og dermed unngå enda større politiske konflikter innad kolonien.

Innlandet:

I utkanten av Cape kolonien britene overtok holdt i første omgang xhosaene til, og selv om ikke kolonien utvidet seg noe særlig i begynnelsen av det britiske regimet så betyr ikke det at det ikke var konflikter med de innfødte. I stedet for erobre land uten tanke på profitt var det helst økonomiske interesser som stod i tankene. Det var særlig østover og gress for sau som var viktig. ”The axe war” ble selve symbolet på slike kriger der en xhosa kriger som hadde blitt dømt for stjele en øks ble frigjort av noen stammefrender under fangetransporten. Det endte med at en politimann døde og dette ble siden brukt som påskudd for britene til å gå i krig mot xhosaene. Det var i realiteten ikke drapene som var problemet, men det var viktig for britene å sikre seg større områder sauene kunne gresse på for å øke ullproduksjonen. Man ser også at engelskmennene ikke hadde så mye problemer med opprør i den østlige delen i motsetning til den vestlige der de ikke hadde så fratredende økonomiske interesser.¹³

Dette var med andre ord konflikter med særlig økonomiske baktanker

Det kom et nytt opprør som resultat av denne krigen rundt 1850 der mange mindre rike hvite som var redde for å miste eiendommene sine til de store godsene og dermed gjorde opprør sammen med xhosaene. Selv om det ikke gikk så bra, så viser det oss at det var store spenninger mellom de forskjellige sosiale klassene innad Cape kolonien.¹⁴

Xhosaene var en sterk stamme i regionen og til og med britene hadde vanskelig for å ta over landet. Men i 1854 ble de rammet av en lungesykdom som drepte over 100 000 kveg. Dette sammen med at ei jente fikk en åpenbaring at dersom de drepte alt kveget i offergave så ville forfedrene komme tilbake å hjelpe til med å få de hvite vekk førte til at xhosaene mistet mye av livsgrunnlaget sitt. Siden kulturen verdsatte lojalitet og samtidig var veldig religiøs, ble dette ødeleggelsen for xhosaene. Matmangel resulterte i at de mistet nesten all sin slagkraft militært og britene kunne ta over området uten kamp.¹⁵

¹³ Warden 2007:20

¹⁴ Warden 2007:20

¹⁵ Warden 2007:21

Samtidig som de hvite erobret mer og mer av Sør-Afrika, skjedde det en annen omveltning blant de innfødte stammene. Mfecane har blitt betegnelsen på en periode der de innfødte stammene i regionen gikk ut på store folkevandringer og kriget seg imellom. Ut fra dette kom det mektig zulukongedømmet under kong Shaka. Årsakene var mange. Noen mener det var fordi de hvite tok land fra de innfødte og med det presset stammer mot hverandre eller at handel med europeerne ble så lukrativt med tanke på mais som kunne brødfø enda flere, andre mener det var på grunn av tørke. Den siste årsaksforklaringen er at zuluene hadde en veldig dyktig militær leder i kong Shaka. Det er denne forklaringen med et afrikansk initiativ som er mest likt, men kanskje var det mer en sammenheng mellom alle årsaksmønstrene jeg har beskrevet ovenfor. Her ser man at press uten fra på ressurser og at miljø i form av tørke ble avgjørende.¹⁶

Hele perioden jeg beskriver er fra før det ble funnet forekomster av gull og diamanter i innlandet. Derfor var ikke britene særlig interessert i å bruke masse penger på å utvide territorier i Sør Afrika. Men mot slutten av det 19de århundret ser vi at større rikdommer jorden skaper flere større konflikter der den britiske tronen er mer involvert.

Syv faktorer i konflikt:

Vi fikk i oppgave å trekke inn artikkelen til Gleditsch i oppgaven. Jeg vil fokusere på deler av denne i sammenheng med historien til Cape Kolonien.

Gleditsch skriver om ”syv faktorer i krig og fred”¹⁷ i artikkelen ”Årsaker til krig(. Jeg vil i denne artikkelen overføre det til de konfliktene som skjedde mellom forskjellige folkegrupper innad Cape kolonien fra 1652-1850.

Geografiske faktorer er den første han påpeker. De fleste kriger skjer mellom naboland. Det er også vanskeligere å holde kontroll på områder langt fra beslutningssenteret.¹⁸ I denne oppgaven er det hele tiden konflikt mellom naboer i slik forstand. Men vi snakker heller om befolkningsgrupper. Samtidig ser vi at de hvite nybyggerne som bosetter seg lengst fra Cape er de som gjør oppgjør. Så langt holder forklaringen mål.

¹⁶ Warden 2007:17

¹⁷ Gleditsch 2011:175

¹⁸ Gleditsch 2011:175

Den andre faktoren er ressurser og miljø. Her mener han at viktige ressurser som vann og råvarer kan utløse væpnet konflikt når knappheten blir stor nok. Ved miljø tenker han på tørke og lignende som kan føre til at flyktninger vil skape stort press på ressursene et annet sted.¹⁹ En rød tråd gjennom hele denne artikkelen er kampen om ressurser og områder. Jeg nevner også at mcfane kanskje var et resultat av tørke. Xhosaene mistet mye av slagkraften sin da kveget fikk en mystisk lungesykdom og de endte opp med å slakte nesten alt kveget og dermed mye av sitt livsgrunnlag.

Politiske faktorer blir også nevnt. Da er det spesielt styreformene han påpeker. For eksempel kriger sjelden demokrati mot demokrati.²⁰ Jeg vil i denne sammenheng også påpeke at det var vanlig med imperialistisk tankegang i Europa i dette tidsrommet som gikk ut på å legge under seg store landområder for å bli selvforsynt av alle varer. Jeg vil også påpeke at mange av de som flyttet til kolonien i første omgang var religiøse flyktninger med tanke på Nance-ediktet eller presset ut på grunn av for stort populasjonspress i Europa.

I den fjerde faktoren skriver Gleditsch om økonomiske faktorer der man særlig ser at ulikhet mellom grupper med tanke på inntekt kan være av betydning.²¹ I denne oppgaven blir det et tydelig skille med utviklingsnivået til den markedsbaserte landbruket engelskmennene vil føre og det allerede etablerte slavebaserte landbruket. Jeg vil også påpeke at det å eie land i denne kolonien var økonomi. Det var gress til sauene som var viktig for ullproduksjonen. Derfor går ressurser og økonomi veldig hånd i hånd. Utover perioden ser vi at det ble dannet byer og andre næringer. Men det var i hovedsak ull som ble det store økonomiske produktet. Det vil si at dersom du ikke eide jord så var du fattig. Med frigjøringen av slavene så kan man se at det dermed kom flere sosiale klasser. Og det blir avgjørende for blant annet "the great trek". Vi ser også at noen afrikanske stammer ble mektige da de fikk tilgang på våpen fra europeerne gjennom handel.

Maktfaktorer kan blandes litt med politikk, men det ser ut til at krig er mest sannsynlig når partene er jevnbyrdige og dersom området som skal kontrolleres er store.²² I denne oppgaven

¹⁹ Gleditsch 2011:176

²⁰ Gleditsch 2011:177

²¹ Gleditsch 2011:177-178

²² Gleditsch 2011:178

er det VOC og britene som er de store maktene. Videre vil jeg nevne at de som hadde ammunisjon hadde en viss makt over de som ikke kunne lage dette. I form av innfødte og kolonister. Jeg vil også påpeke makten til xhosahøvdingene som kunne påse at nesten alle xhosaer slaktet kveget sitt på grunn av en spådom. Det henger også sammen med en kultur som verdsatte lojalitet.

Det kulturelle skal ikke undervurderes i denne sammenhengen. Gleditsch skriver mer om erfaringer fra den kalde krigen.²³ Jeg vil overføre dette til denne oppgaven der europeerne hadde et overtak i forhold til de innfødte med tanke på våpen og militærkunnskap. Det var også en kultur blant de hvite for å eie slaver. Og selv om britene avskaffet slaveri i 1828, så var det en mentalitet blant mange hvite som var nedlatende i forhold til den svarte befolkningen. Videre kan det også ha ført til mindre empati med tanke på at de hvite tok land på bekostning av de innfødte stammene og derfor en mer aggressiv holdning enn det som ville vært naturlig. Man ser også at ønske om å holde rasen "ren" var viktig for de hvite og barn av foreldre med forskjellig rase måtte bære spesialpass.

Videre vil jeg også nevne kulturen til xhosaene som verdsatte lojalitet. Dersom høvdingen tok gode beslutninger var det bra, men som i tilfelle med ødeleggende

Den siste faktoren er historiske erfaringer. Det er en klar tendens at konflikter har en tendens til å gjenta seg. Noen forskere mener derfor at mange konflikter bør studeres som én stor konflikt. Krig kan føre til bitterhet, revansjelyst og lyst på omkamp. Krigstretthet kan imidlertid bli viktigere enn ønsket om revansje.²⁴ Vi ser at konfliktene mellom folkegrupper blusset opp fra tid til annen, men jeg vil påstå at det var andre faktorer som ble mer avgjørende.

Konklusjon:

Som vi ser er årsaksmønstrene komplekse og der er vanskelig å skille ut noe som en bestemt årsak. Men det er klart at det går noe igjen. Jeg har beskrevet tre konflikt mønster i Cape kolonien fra 1652-1850. Der den første innebar selve etableringen av kolonien og første ekspansjonsperioden der de hvite var i konflikt med khoikoiene og san-folket. Deretter skrev jeg om et klasseopprør der khoikhoiene og san-folket nok en gang er engasjert, men at de

²³ Gleditsch 2011:178

²⁴ Gleditsch 2011:179

denne gangen er inne i det hvite systemet som arbeidere. Også noen kolonister som hadde etablert seg lenger inn i regionen prøvde å løsrive seg, men ble effektivt stoppet ved hjelp av en ammunisjons embargo. Deretter skrev jeg om den interne konflikten mellom europeerne som endte med 'the great trek' der over 15000 boere trakk seg ut av kolonien og lengre inn i landet for å slippe unna britisk kontroll. Videre skrev jeg litt om de innfødte stammene rundt kolonien og hvordan de var påvirket av de hvite. Til slutt tok jeg opp disse konfliktene opp mot artikkelen til Gleditsch og hans syv faktorer i krig og fred.

Som konklusjon ser man at det var hele tiden en kamp om ressurser og det er ser ut som om økonomi og ressurser er de store årsakene. Viljen til konflikt ligger i å skaffe seg mer ressurser eller større økonomi og de hvite virker som den aggressive parten i de fleste tilfeller og at de svarte stammene gjorde gjengjeld.

Videre mener jeg virker kulturelle forskjeller som innebar rasisme og maktfaktorer som overlegen militær styrke fungerte som en katalysator som gjorde prosessene raskere. Videre kan man spørre seg hvorfor det hele tiden var en kamp om ressurser. Da må man trekke inn kapitalismen som økonomisk system der det hele tiden går ut på å produsere mer og med det et behov for større og større landområder. Kapitalismen førte også med seg dannelsen av rike og mindre rike samfunnslag. Samtidig var situasjonen i Europa med tanke på befolkningstetthet og behovet for at folk reiste vekk også i høyeste grad en medvirkende faktor.

For de innfødte nevne mfecane der ser vi at var store folkevandringer i perioden som førte til konflikter. Årsaken til disse folkevandringene var blant annet europeernes ekspansjon og naturkatastrofer. Igjen ser man at press på ressurser blir avgjørende i disse konfliktene.

Det man kan spørre seg er om alle hadde nok ressurser ville det da ikke vært konflikter i Cape kolonien? Jeg tror det er et veldig komplekst problem der svaret ikke nødvendigvis har to streker. Jeg vil hvert fall påpeke at jeg tror ikke europeerne hadde tatt for seg like mye av landet hadde det vært mindre lønnsomt, men er man nøden blir man desperat.

Innlevering for kandidatnr. 3110

Kilder:

Warden, N. (2007): *The Making of Modern South Africa*. Oxford. Blackwell Publishing Ltd.

Gleditsch, N. P.(2011): *Anarki, makt og normer, innføring i internasjonal politikk: Årsaker til Krig*. J. Hovi og R. Malnes (Red). Oslo. Abstrakt forlag, ss. 168-182.